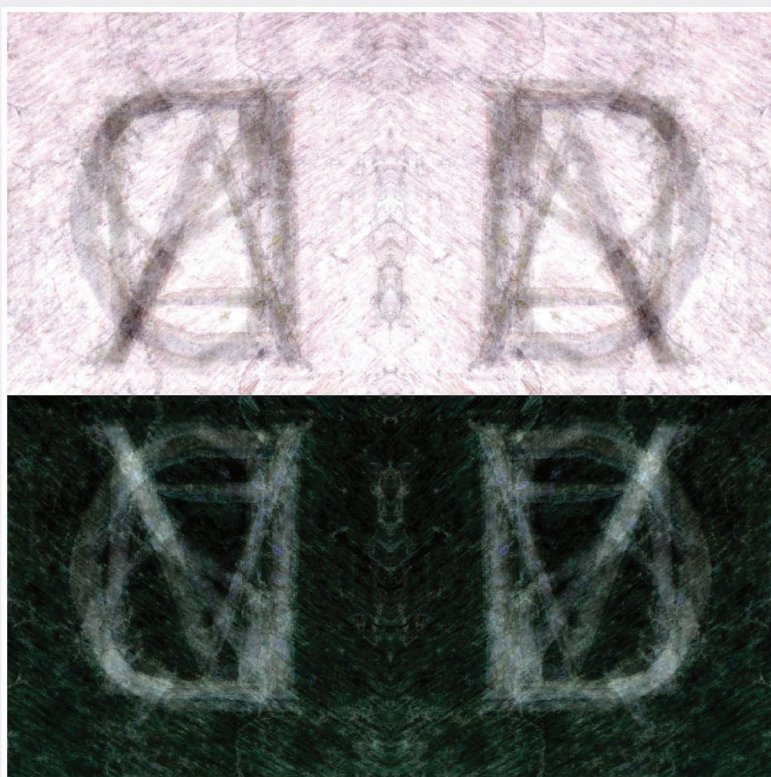

MŰFORDÍTÁS

===== ÉS MÁSA =====

EXTRÉM SPORTOK

Írások KAPPANYOS ANDRÁS 60. születésnapjára

MŰFORDÍTÁS

===== ÉS MÁS =====

EXTRÉM SPORTOK

Írások KAPPANYOS ANDRÁS 60. születésnapjára

Szerkesztette

FÖLDES GYÖRGYI

MAJOR ÁGNES

SZÉNÁSI ZOLTÁN

Reciti
Budapest
2022

Változatok egy kutyára

Mark Henry Barraud Nipper nevű fehér foxterriere a történelem egyik leghíresebb – ha nem a leghíresebb – kutyája. Történetét számos alkalommal leírták,¹ (feltételezett) sírhelyét emlékplakett jelöli, egyes források szerint az egyetlen kutya, akit exhumáltak, és születése (1884) centenáriumán katalógust adtak ki az őt ábrázoló szuvenírekről, mely katalógust 1997-ben – Nipper 1895-ben bekövetkezett halálának centenáriuma alkalmából jelentősen kibővítve – újra kiadták.² Valószínűleg ő büszkélkedhet a világon a legtöbb példányban sokszorosított képmással, mely a *His Master's Voice* védjegy révén vált világhírűvé.

Az elhunyt gazdája hangját hallgató kutyát ábrázoló festményt a gazdi testvére, Francis Barraud (1856–1924) francia származású angol festőművész készítette.³ Mint az közismert, Nipper eredetileg fonográf tölcserébe fülelt, amit a festőművész William Barry Owen, a The Gramophone Company menedzserre kérésére gramofonra festett át.⁴ Más kérdés, hogy ezzel már önmagában egy ellentmondást hozott létre, hiszen a 20. század elején a gazdi hangjának magáncélú felvétele, azaz a *home recording* csak fonográffal lett volna lehetséges, gramofonnal még nem.

* A szerző a kutatás idején az ELKH BTK Zenetudományi Intézet 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumának tudományos munkatársa. Itt mond köszönetet John B. Milmónak és Peter Adamsonnak, akik értékes információkkal járultak hozzá a tanulmány elkészítéséhez.

1 Nipper életrajzát lásd: „Nipper”, in *Encyclopedia of Recorded Sound: Second Edition*, ed. Frank HOFFMANN, 2 Vols., 2:748 (New York–London: Routledge, 2005).

2 Ruth EDGE and Leonard PETS, compil., *The Collectors Guide To 'His Master's Voice' Nipper Souvenirs* (London: EMI Group, 1997).

3 A *Tolnai Világlapja* (tévesen) egy Francis Douglas nevű San Francisco-i rajzolónak tulajdonítja a képet. „Sokan nem tudják”, *Tolnai Világlapja*, 1941. szept. 3., 26.

4 Az eredeti festmény az EMI vezetőségi irodájában látható. „Barraud, Francis”, in HOFFMANN, *Encyclopedia...*, 1:71–72.

Emil Berliner már 1900 júliusában levédette a kutyás védjegyet, amit azonban ekkor még nem használtak, hiszen a cég eredeti védjegye egy hangbarázdat író angyal volt, melynek helyét 1909-ben vette át Nipper, és vele együtt a *His Master's Voice* felirat. A védjegy és maga Nipper is igen gyorsan ismertté vált az egész világon, nemcsak a cég jóvoltából: a BeKa lemezcég egyik 1910 körüli lemezcímke-grafikája egy gramofont hallgató flamingót ábrázol, nyilvánvalóan parodizálva a kutyás védjegyet.⁵

A The Gramophone Company központja 1911 októberében arra kérte a cég világszerte működő vezérképveleleteit, hogy egy hamarosan megjelenő újdonságukhoz küldjék el a *His Master's Voice* mottónak az adott képvelelet területén használható fordításait. Heinrich Conrad, a budapesti vezérképvelelet vezetője némi késéssel ugyan, de elküldte a kért fordításokat, a magyar mellett az összes, a budapesti vezérképvelelet területi hatálya alá tartozó nyelven.⁶ Sajnos nem ismerjük ezeket a szövegeket, mivel mellékletként küldte őket, s a mellékletek nem maradtak fenn, ugyanakkor valószínű, hogy megtalálhatók a cég 1913-ban közölt, *His Master's Voice in 60 Languages* című reklámkiadványában.⁷

A lemezcég a mottó néhány fordítását lemezcímkeken is használta. A legelterjedtebbek a német (*Die Stimme seines Herrn*),⁸ a francia (*La voix de son maître*) és az olasz (*La voce del padrone*) változatok, az ilyen feliratú lemezekből Magyarországra is számos példány eljutott, de spanyol (*La voz de su amo*), török (*Sahibinin Sesi*), és cseh (*Hlas Jeho Pána*) feliratú HMV-lemezcímkekkel is találkozhatunk.⁹

A HMV-mottó magyarországi befogadástörténete

Eddigi kutatásaim során nem talákoztam olyan magyar HMV-lemezzel, amelyen a *His Master's Voice* felirat magyar nyelven szerepel. A korabeli magyar lemezkatalógusok is az angol mottót tüntetik fel. A magyar szövegváltozattal szinte kizárólag hirdetésekben találkozhatunk. A *His Master's Voice* mottó magyarországi recepciótörténete nincs feltárva, s e tanulmányban sem léphetek fel a teljes-

5 Frank ANDREWS, „Beka Record GmbH”, in *uo.*, 1:86.

6 Lásd a The Gramophone Company Head Office és a budapesti vezérképvelelet közti levélváltást az EMI Archives gyűjteményében, a hivatkozott levelek dátumai és korabeli iktatószámai: 1911. október 18. (42325) és 1911. november 29. (51205).

7 A kiadvány reprodukcióját lásd: EDGE and PETS, *The Collectors Guide...*, 810.

8 A német fordítás talán a legismertebb. 1900 januárjában Hermann Böttcher (matr. 316A), 1900 márciusában Martin Bendix (matr. 758A), majd 1913 áprilisában Carl Nebe rögzített *Die Stimme seines Herrn* című szavaltot (matr. 2aj). A cég német lemezein már 1909-től kezdve használták a német nyelvű mottót. Az angol cég és a német leányvállalat kapcsolatát a 20. század történelme rendkívül bonyolulttá tette, ami a védjegy és a mottó használatára is hatással volt. Lásd: Frank HOFFMANN, „Deutsche Grammophon Gesellschaft”, in HOFFMANN, *Encyclopedia...*, 1:289–290.

9 A cseh fordítás jól illusztrálja, hogy a fordítás segíthet a lemezek datálásában, ugyanis azt a második világháború alatt kellett használni a cseh HMV-lemezekben.

ség igényével, mindössze néhány fontosabb jelenséget tárgyalok. Vizsgálódásom arra irányul, hogy miként vált olyannyira ismertté a kutyás védjegy és annak jelentése, hogy a védjegyhez társuló magyar szókapcsolat mémmé válhasson. Különösen érdekes megfigyelni, ahogy a gazdája hangját hallgató kutya idővel elkezd vándorolni egyik technikai médiumtól a másikhoz – ahogy tette azt már festményé válásakor is –, a fonográftól a gramofonon át egészen a telefonig.

A gramofont hallgató kutyás védjegyet – még német, *Die Stimme seines Herrn* formában – 1900. november 12-én jegyeztette be a budapesti kereskedelmi és iparkamaránál Schön F. budapesti lakos, a berlini Deutsche Grammophon Actien-Gesellschaft képviselőjében, 7253. kamarai sorszám alatt (15791. lajstromszám, I. csoport. 954. lap). A védjegy lajstromozását 1910. november 12-én, majd 1920. január 24-én megújították, utóbbi alkalommal azonban már *His Master's Voice* felirattal.¹⁰ 1931. március 5-én – az Electrical and Musical Industries (EMI) megalakulásakor – már nem a német leányvállalat, hanem az EMI-hez tartozó angol lemezcég védette le a *His Master's Voice* feliratú védjegyet, s a bejegyzés részletezése egyszerre tanúskodik a cég 1930-as évekbeli nagyvonalú terveiről és a technikai médiumok fejlődéséről: „beszélőgépek, beszélőgép-tartozékok, készülékek hangok felvételére, visszaadására, átvitelére és vételére, kiállítási mozgóképkészülékek és ezek részei, lemezek beszélőgépekhez, mozgóképkészülékek és ezek részei, műszerek hangok felvételére, visszaadására, átvitelére és vételére, szerelések hangok felvételére, visszaadására, átvitelére és vételére, televízor készülékek és ezek részei, különösen mozgóképfilmekhez, tűk beszélőgépekhez, mozgóképfilmek kiállítási és televízor készülékekhez.”¹¹

A *His Master's Voice* mottó magyar nyelvű verziójának levédésére mindedig nem találtam példát. Maga a szöveg azonban megjelent a cég magyarországi hirdetéseiben, legkésőbb 1907 karácsonya előtt. 1907. december 7-én a The Gramophone Company magyarországi vezérképviselőjének karácsonyi hirdetésében egymás mellett látható a barázdát író angyal és a kutyás védjegy, előbbi alatt a *Grammophon*, utóbbi alatt *A gazdája hangját figyelő kutya* felirattal.¹² A hónap végén már más hirdető – Szénási és Kardos – is együtt tünteti fel a két védjegyet, a kutyásat magyar felirattal.¹³ A lejátszó eszközök hamisításának terjedésére utal, hogy 1909 novemberében már hozzátesszik a hirdetéshez: „Ügyeljünk a védjegyekre!”¹⁴ Sőt, 1910 karácsonyán így fogalmazzak meg a mindkét védjegyet feltüntető a hirdetést: „Az eredeti Grammophon csakis ezen védjegyekkel van ellátva [...]. Nem minden beszélőgép Grammophon, mely utóbbi kizárólag The Gramophon Company Ltd. [...] vagy az általa megnevezett viszontelárusítóinál szerezhető

10 Központi Védjegy-Értesítő, 1911. jún. 1., 527; Központi Védjegy-Értesítő, 1921. máj. 1., 139.

11 Központi Védjegy-Értesítő, 1931. márc. 1., 30.

12 Budapesti Hírlap, 1907. dec. 7., 29; Az Ujság, 1907. dec. 7., 26.

13 Pesti Hírlap, 1907. dec. 29., 23.

14 Budapesti Hírlap, 1909. nov. 23., 23.

be.”¹⁵ A kutyás védjegy közismertté válásának jele, hogy egy vidéki gramofon- és lemezkereskedő 1914 februárjában már saját üzletének hirdetésében is *A gazdája hangját figyelő kutya* védjegyet tünteti fel, miközben a hirdetés szövege arról tanúskodik, hogy nemcsak a londoni cég gyártmányaival kereskedik: „Gramafon, pathefon a legujabb felvételekkel [...]”¹⁶

Miként a londoni cég magyarországi tevékenysége az első világháború alatt külföldi magyar vonatkozású felvételekre korlátozódott, a hazai sajtóban sem gyakran találkozunk a kutyás védjegyszöveggel 1914 és 1918 között. Azonban már a húszas évek végén, a Columbia és a HMV összefonódása által életre hívott EMI megalakulása előtt egyútt emlegetik magyar nyelven is a két korábbi rivális céget, igaz, a védjegy leírása meglehetősen leegyszerűsödött: „Columbia és Kutya védjegyű gépek és lemezekről ingyen árjegyzék” – kínálja magát vevőinek a József körüti Wágner hangszerkirály.¹⁷

A védjegy nemzetközi szintű beágyazódását egyértelműen mutatja, hogy a *Pesti Napló* már 1926-ban rövid cikket közöl róla, mint a kutya képével való hirdetés ismert példájáról.¹⁸ 1929-ben a *Honi Ipar* már a leghatásosabb reklámgrafikák között említi: „Nem ugat-e ki nagyobb eredményt az a kutya, aki a lapok hirdetési hasábjain, az utcák falain, a színházak és mozik függönyein belebámul a gramofon tölcserébe, ahonnan gazdája hangját hallja kicsengeni?”¹⁹ A *Magyarság* londoni tudósítója pedig már nem is csodálkozik azon, hogy az 1934-es londoni nemzetközi reklámkiállításon is jelen van „a fehér foxterrier, amint a régi-divatu fonográf [sic!] tölcseréből a gazdája hangját hallja.”²⁰

Nem csodálkozhatunk azon, hogy a védjegy képe felkeltette a természettudomány képviselőinek figyelmét. Dr. Madzsar József az emberi és állati lélekről gondolkodva említi a kutya észlelését, s emellett érvel, hogy az állat észlelése másképp működik, így valójában az ismert védjegy romantikus túlzásnak tekinthető: „Innen magyarázhatók azok a képek, amelyekben például a kutya megugatja tükörcsüvét, vagy a fonográf elé ül, hallgatni a gazdája hangját. Pedig a kutya egyáltalában nem így jár el, mert a kutya lelki világában a környező világ képei nem a látottak vagy hallottak szerint csoportosulnak, mint az embernél; a kutyánál ez a két érzékszerv nagyon is alárendelt szerepet játszik.”²¹

Nipper és – egy lehetséges – gazdája 1946-ban filmvászonra is került: a *Two Sisters from Boston* című amerikai zenés vígjátékban nem kisebb énekművész, mint Lauritz Melchior kutyája az, aki egy akusztikus korszakbeli hangfelvételi

15 *Pesti Hírlap*, 1910. dec. 25., 89.

16 *Somogyvármegye*, 1914. febr. 15., 19.

17 *Ujság*, 1927. máj. 8., 14.

18 „A kutya”, *Pesti Napló*, 1926. nov. 24., 12.

19 „Az iparpártolói mozgalom két akadály”, *Honi Ipar*, 1929. okt. 1., 1.

20 HEGEDŰS ÁDÁM, „Nemzetközi reklámkiállítás Londonban”, *Magyarság*, 1934. máj. 9., 5.

21 DR. MADZSAR JÓZSEF, „Természettudomány: Emberi és állati lélek”, *Szocializmus* 3, 10. sz. (1909): 478–480, 479.

ülést ábrázoló jelenet után a visszahallgatáskor odaugrik a gramfontölcsérhez, amelyből gazdája hangja szól.²² Bár a filmben ez nyilvánvaló poén, a *Film, Színház, Muzsika* folyóirat tizenhárom évvel később komolyan vette, és a film egy képkockájával mutatta be Nipper történetét: „A nevezetes eb [...] egykor valóban élt és – mint fényképünk mutatja – valóban hallgatta gazdája hanglemezeről felcsendülő hangját. Gazdája [...] nem más, mint Lauritz Melchior, a dán származású világhírű hőstenor.”²³

„A gazdája hangja” – Nipper, a mém

Úgy tűnik, hogy a védjegy vizualitása már igen korán nyomot hagyott némelyek gondolkodásában. A gazdája hangját valamilyen technikai médiumon keresztül hallgató kutya, valamint maga a „gazdája hangja” kifejezés már a két világháború között levált a The Gramophone Company-ról, önállósult, mémmé vált. Ezekben a magyar nyelvű napilapokban közzétett történetekben – hírek, novellák, karcolatok – olyan kutyákról olvashatunk, akik gazdáik hangját nemcsak élőben, hanem technikai médiumon keresztül is felismerik, ráadásul ezek a médiumok rendszerint az adott korszak újonnan felfedezett, modernnek számító távközlési vagy hangrögzítési eszközei.²⁴ A védjegy magyar szövegezésének ilyen mértékű elterjedtségét figyelembe véve talán nem túlzás kijelentenünk, hogy e történetekben a „gazdája hangját” hallgató állat említése a közismert védjegyre utaló gondolattársításnak tekinthető.

Minden bizonnyal a korai rádiófelolvasások előadóinak összetételére utal, hogy az 1930-as évek rádiót hallgató kutyái többségükben tudósok háziállatai voltak. 1928-ban, alig néhány évvel a műsorszóró rádiózás beindulása után több hazai lap is beszámolt arról, hogy egy német tudós kutyája felismerte a rádióban saját gazdájának a hangját.²⁵ 1931-ben David Newell amerikai tudós rádióösszeköttetésen keresztül kommunikált a dél-amerikai expedíción lévő kutyájával, aki szintén „megismerte gazdája hangját.”²⁶ Kevésbé tűnik ugyanakkor jól tájé-

22 A jelenet több kivágásban is megtekinthető a YouTube-on, például: <https://www.youtube.com/watch?v=-cqnATSWX6I> és <https://www.youtube.com/watch?v=RJBkbYMAsdc> (hozzáférés: 2022.04.29). A *His Master's Voice* védjegy filmes recepciótörténete önálló kutatás témáját képezhetné, itt csak a magyar sajtóban is reklámozott, 1925-ben készült *His Master's Voice* című amerikai filmet említem (rend.: Renaud Hoffmann), mely elsőként dolgozza fel magának a képnek a történetét. „A gazdája szava”, *Pesti Hírlap*, 1925. nov. 19., 13.

23 „Melyik hanglemezyűjtő [...]”, *Film, Színház, Muzsika*, 1959. febr. 6., 26.

24 A jelenség akár a 20. század végéig, nemzetközi szinten is vizsgálható lenne, lásd például az első audioszerkesztő szoftver, az 1988-ban piacra bocsátott SoundEdit ikonját, melyben a kutya egy számítógép mellett látható, melynek monitorán egy hangfájl hullámformája fut.

25 „Felismerte gazdája hangját a kutya a rádióban”, *Reggeli Hírlap*, 1928. júl. 12., 8; „A hangszóró meg a kutya”, *Tolnai Világlapja*, 1928. aug. 1., 43.

26 „Rádióközvetítés egy kutya és a gazdája közt”, *Az Est*, 1931. okt. 1., 7.

kozódónak az a kutya, aki gazdájának hangját a rádióból hallva „izgatottan felugrott, kinézett az utcára, felágaskodva az ablakon, majd az ajtóhoz szaladt és szűkölt, nem tudva elképzelni, hogy az ismert hang tulajdonosa hol marad.”²⁷ Jóval militánsabb kontextusra utal viszont az az 1943-ban megjelent hír, mely szerint az amerikai rendőr-kutyákat már a fülükbe tett apró rádiókészüléken keresztül irányítja a gazdája, s „A kutya, mint a gramofónlemezen is látható, megismeri a gazdája hangját és engedelmeskedik az utasításoknak.”²⁸ Nem csodálkozhatunk, hogy Kilián Zoltán 1934-ben cikket közölt a rádió állatokra gyakorolt hatásáról – a cikk élén említve a Magyar Rádió népszerű bemondója, Rosner Kálmán kutyáját, aki természetesen a rádión keresztül is felismerte gazdája hangját.²⁹

A húszas évek végétől kezdve a kutyák már a telefonnal is kapcsolatba kerülhettek. Egy német tudományos folyóirat szerkesztőjének elveszett kutyáját egy orvos találta meg, s amikor az orvos épp a folyóirat szerkesztőjével beszélt telefonon, a kutya örvendező ugatásban tört ki: „A kutya tehát kétséget kizáróan felismerte gazdája hangját a telefonból.”³⁰ Mrs. Bainfordról, egy kanadai pamutgyáros özvegyéről pedig 1957-ben látott napvilágot a hír, mely szerint annyira hiányzott neki a kutyája egy utazás során, hogy felhívta a lakását, s fél órán keresztül „beszélgetett” kutyájával, aki természetesen felismerte a hangját és „torzszakadtából ugatott a készülék beszélőjébe”.³¹ Mrs. R. A. Warren hétéves Lassie nevű nőstény pulikutyája szintén rászorult a gazdival való telefonos kapcsolatra: csak azután volt hajlandó elfogyasztani az eledelt, miután Mr. Warren telefonon néhány dorgáló szót intézett hozzá. Az erről szóló cikk szerzője önmaga is említi a HMV-kutyával való hasonlóságot: „Ez a história mintegy bizonyítéka annak a híres reklámképnek, mely a gazdája hangját hallgató kutyáról készült.”³²

Más technikai újítások kapcsán is szóba kerül a magyar sajtónyelvben a „gazdája hangja” kifejezés: olvashatunk a Harvard nevű négyéves rendőr-kutyáról, aki „nemcsak gazdája hangját ismerte meg, hanem a gazdája autójának a zúgását is meg tudta különböztetni más autómotor hangjától.”³³ Illetve sokat köszönhet a technikai találmányoknak egy megsüketült ausztráliai juhász-kutya is, aki „most tisztán hallja gazdája hangját, mert egy legujabb szerkezetű halló-készüléket visel.”³⁴

27 „Kutya a rádiónál,” *Függetlenség*, 1935. aug. 15., 4.

28 „Rádióon irányítják az amerikai rendőr-kutyákat”, *Népszava*, 1943. szept. 4., 6.

29 KILIÁN Zoltán, „A műsorszóró rádió hatása az állatokra”, *A Természet* 30 (1934): 15–16, 175.

30 „Telefónon át megismerte gazdája hangját egy elveszett kutya”, *Tolnai Világlapja*, 1928. nov. 14., 61.

31 „Kutyadolog”, *Amerikai Magyar Népszava*, 1957. jún. 26., 2.

32 „A gazda hangja”, *Amerikai Magyar Népszava*, 1937. júl. 31., 1. A cikkben szereplő Lassie-nek feltehetően nincs köze az egy évvel ezután Eric Knight regényhőisévé váló skót juhász-kutyához.

33 „4000 mérföldet ment gazdája után a kutya”, *Uj Előre*, 1928. aug. 9., 3.

34 [c. n.], *Magyar Jövő*, 1952. jún. 27., 8.

Nyilvánvaló, hogy a háziállatok és gazdáik viszonylatában a „gazdája hangja” szókapcsolat helyénvaló. Ugyanakkor a fentiekben felvázolt vonulatba illeszkedik néhány olyan példa is, amelyben nem állat, hanem ember került kapcsolatba technikai médiumon keresztül másvalakivel, s az adott esetről beszámoló személy a kutyás védjegyre asszociált. Forrai Zoltán amszterdami házigazdáját, Hansen panziótulajdonost hasonlítja Nipperhez, amint Hansen a rádió hangszórójához tartja a fülét.³⁵ Egy másik, 1931-ben kelt cikk írója szintén a *His Master's Voice* mottóra asszociált, amikor arról írt, hogy az elszökött feleség a rádiót hallgatva lett figyelmes elhagyott férje hangjára – és fenyegetésére.³⁶ Néhány évvel korábban egy az autó műszerfalába szerelt, az autó utasa és soffőre közti hangosbeszélőről közölt rövid hírt a *Pesti Napló*. Az elmés találmány segítségével „a soffőrnek [...] nem kell a telefonhoz hajolnia, hogy gazdája hangját hallhassa.”³⁷

A háziállatokról szóló hírekkel ellentétben ezekben a cikkekben a „gazdája” szó már inkább kilóg a megszokott szóhasználati körből.³⁸ Az emberi kapcsolatban alkalmazott „gazda” szó erős alá-fölérendeltségi viszonyra is utalhat, sőt akár átvitt értelmet is nyerhet. Ezt a konnotációt alkalmazva dohogott a *Népszava* újságírója 1959-ben a *Beszédek és dalok a náci Németországból* című amerikai lemezkiadvány németországi forgalmazásának lehetővé tételén, amikor cikkének a sokatmondó *His Führer's Voice* címet adta.³⁹

Szánthó Dénes 1942-ben papírra vetett *Lemez!* című karcolata jól illusztrálja, hogy a lemez és a gramofon már ekkorra szimbólummá vált. A rövid írásmű kiindulópontja az író az írásban zavaró „zaj”, azaz a fal túlsó oldalán megszólaló gramofon hangja.⁴⁰ Ennek kapcsán különféle gondolatai támadnak, amelyeket a gramofon és a hanglemez motívuma kapcsol össze. A többé-kevésbé invenziós metaforák – „A viaszlemez a buta és felületes emberre emlékeztet.” vagy „Közép-Európa legszebb tavát a németek így hívják: Lemeztó. Ez a tó a Balaton [Plattensee].” – között természetesen a *His Master's Voice* védjegy is megjelenik, melynek kapcsán Szánthó a gépzene jelenségén elmélkedik: „Milliók és milliók vannak, akik így ülnek egy-egy gép előtt és bódultan hallgatják recsegését. A gramofónkultura az egyéniség pusztulásával egyenes arányban növekszik. Mennyivel könnyebb egy gombot megnyomni, mint önállóan Bachot játszani...”⁴¹

35 FORRAI Zoltán, „Hollandiai jegyzetek”, *Magyar Nemzet*, 1940. márc. 2., 9.

36 (KYB), „His masters voice [sic]”, *Reggeli Hírlap* [Miskolc], 1931. aug. 5., 8.

37 „Hangosan beszélő autó-telefon”, *Pesti Hírlap*, 1928. ápr. 8., 64.

38 Jól jellemzi ezt az a történet is, amelyből megtudjuk, hogy a párizsi állatkert elefántja is felismeri gazdája hangját: „»his master's voice« fölnezel, jó három »kvadrát«-os füleit örömmel lebegteti s kívánszorog a szük és orrfacsaró illatu ládából.” (DRED), „Az elefántbaba és a vizilócsecsemő”, *Nemzeti Ujság*, 1925. szept. 18., 7.

39 (GEDEON), „His Führer's Voice”, *Népszava*, 1959. okt. 20., 3.

40 A szomszéd lakásban megszólaló gramofon már 1935-ben kiindulópontja lett egy egészen más műfajú írásnak: Polgár Tibor kezdi így a *Tükör*-ben publikált első hanglemezkritikáját. POLGÁR Tibor, „Uj lemezek”, *Tükör* 3, 12. sz. (1935): 73.

41 SZÁNTHÓ Dénes, „Lemez!”, *Ujság*, 1942. júl. 7. 3–4, 4.

Nipper és a *His Master's Voice* védjegy magyarországi recepciótörténete további kutatásokat igényel.⁴² Első kísérletként felvázolt gondolatmenetem szimbolikus végpontjának az 1970-es évek elejét tekintem. 1973-ban a *Tükör* folyóiratban rövid cikkben emlékeztek meg Barraud ekkor 75 éves festményéről,⁴³ és két év múlva jelent meg Oldal Gábor második hanglemeztörténeti könyve, a máig is népszerű *A vájtfülű kutya esete*.⁴⁴ A gazdája hangját hallgató kutya ekkorra már véglegesen bekerült a magyar művelődéstörténetbe.

42 Csak az említés szintjén térek ki arra a máig megoldatlan diszkológiai rejtélyre, hogy számos, a második világháború éveiben kiadott magyar HMV-lemezen megfordítva szerepel a kutyás védjegy, azaz a kutya baloldalt, míg a gramofon jobboldalt látható.

43 (–f.), „A 75 éves kutya”, *Tükör* 10, 37. sz. (1973): 22.

44 OLDAL Gábor, *A vájtfülű kutya esete: A hanglemez világtörténete* (Budapest: Zeneműkiadó, 1975).